

077/1 SOGNDALSELVI

FYLKE: Sogn og Fjordane

Kommune: Sogndal og Balestrand

Nedbørfelt: 175 km²

Toppunkt: 1604 moh.

Utløpspunkt: 0 moh.

Marin grense: 130 moh.

Kraftpotensial: 111 GWh

SP-kategori: III

Økonomiklasse: 3

Naturgeogr. region: 35d, 37c

Sogndalselvi ligger nordvest for Sogndalsfjorden, en sidearm av Sognefjorden. Nedbørfeltet strekker seg fra Sogndalsfjæra i sørøst opp til Steindalsbreen i nord.

Klimaet er kjølig oseanisk til svakt kontinentalt med forholdsvis liten årsnedbør. Årsnedbørsnormal er ca 1000 mm i nedre strøk og 1400 mm i øvre dalstrøk. I øvre fjellområder er nedbøren 3000 oppe i mm.

Hoveddalføret har et slakt og relativt jevnt lengdeprofil, mens sidedalene er markert brattere. Fjellformene har et avrundet preg. Den største breen innen nedbørfeltet er Steindalsbreen. De to vannene Dalavatnet og Anestølsvatnet er framtrepende landskapselementer i hoveddalføret. Den høyeste toppen ligger ved Gunvordalsbreen i nordvest.

Grunnfjell med gneis dominerer det geologiske bildet, men en smal fyllittsone krysser dalen. Nedbørfeltet har alpine trekk og er vegetasjonsløst i øvre deler, men går over i snøleivevegetasjon. I fjellet er lavalpin sone best utviklet og dominert av lyngarter. Sogndalsdalen er hovedsakelig en løvskogdal med bjørk og gråor som de viktigste treslagene. Løvskogen har innslag av edelløvtrær i sørvendte lier. I midtre deler av dalen dominerer furuskog. Langs elvestrengen følger kantskog av gråor og hegg.

Det er få større tekniske inngrep i vassdraget. Store arealer med dyrket mark, slåtte- og beitemarker setter sitt preg på dalen. Foruten bosetting er det en del fritidsbebyggelse og støler i området. Flere steder oppover dalen er det innplantet gran. Ny riksvei er under bygging gjennom Sogndalsdalen og planlagt videreført til Fjærland. Nedre del av elva ved Sogndal er sterkt berørt.

Naturfaglige verdier

Vassdraget er representativt for indre fjordstrøk i Sogn og har i tillegg store naturfaglige verdier for alle naturfagene. Særlig de nedre deler er betydelig influert av menneskelig virksomhet, dette sammen med den nye riksveien til Fjærland medfører at vassdraget er lite egnet som referansevassdrag.

Geofag

Det meste av bergartene i nedbørfeltet tilhører grunnfjellet og består av gneiser og granitter. I Sogndalsområdet tilhører bergartene Jotundekket som er et skyvedekke bestående for det meste av gneiser. I en smal sone mellom disse kompleksene ligger det forskjellige slag skifre.

Landskapet i fjellområdene er preget av botner der det til dels ligger breer. I noen av botnene ligger det vann. Hoveddalen er relativt slak og jevnt stigende opp til Anestølsvatnet (441 moh.). Herfra og oppover er terrenget brattere og går over i markerte dalender opp mot fjellområdene. Dalens tverrprofiler vitner om iserosjon, men U-formen er til dels utvisket av skredavsetninger i dalsidene. Det er lite løsmasser i fjellområdene. Sør til Dalevatnet er det skredmateriale som dominerer i dalsidene. Sør for Anestølsvatnet ligger en mektig endemorene som tidligere har demt opp vannet 18-20 m. Fra Skjeldestad og nedover mot fjorden ligger det betydelige rester av et breelvdelta som var

bygd opp til marin grense.

Sogndalselvi er et typisk vassdrag for de middelsstore dalene i midtre og indre fjordstrøk. Særlig er isavsmeltningsforløpet godt dokumentert. De resente prosessene og formene skiller seg ikke ut fra tilsvarende daler på Vestlandet.

*Stor verneverdi ****

Botanikk

Særegent for dalen er at det her opptrer både oseaniske og østlige arter sammen. En del sjeldne arter forekommer, spesielt i myrområdene. Bjørkeskogen er vanligst i den indre delen av dalen. De fire forskjellige bjørkeskogtypene innen vassdraget er blåbær-, smørtelg-, høgstaude- og lågurtbjørkeskog. Furuskogen kan karakteriseres som blåbærfuruskog med innslag av bjørk, osp og rogn. Gråor er et vanlig treslag i Sogndalsdalen og et stort, sjeldent velutviklet bestand av gråor-heggeskog forekommer i Fremstedalen. Dette bestandet skiller seg ut fra gråorskoger lenger vest ved at det har innslag av østlige arter, f.eks tyrihjelmsk. I fjellet dominerer lyngartene blåbær og krekling, og enkelte steder blålyng.

*Stor verneverdi ****

Landfauna

Vassdraget har et rikt artsutvalg av fugler. 133 arter er kjent. Det store artsantallet gjenspeiler vassdragets store spennvidde fra lavlandsbiotoper med kulturarter til et mer typisk alpint artsinventar. Tilsvarende er flere fuglesamfunn godt representert. Flere truede/sårbare arter er registrert. Innen nedbørfeltet finnes et av regionens aller viktigste områder for andefugl. 15 arter er registrert innen denne gruppen, 6 av disse er påvist hekkende. To vann er gode våtmarkslokaliteter. Artsutvalget av spetter og spurvefugler er uvanlig rikt, og habitatkravene er oppfylt innen nedbørfeltet, selv for de mest krevende artene.

Hjort har tilhold i hele nedbørfeltet om sommeren, men trekker ut mot fjorden vinterstid. Flere viktige trekkveier finnes av den grunn innen feltet. Bestanden av rev er stor, bestandene av mår og mink er gode, mens oter er i ferd med å forsvinne. Gaupe er observert.

*Meget stor verneverdi *****

Vannfauna

Sogndalselvi er laks- og sjørrettførende 4,5 km opp fra sjøen. Gyteforholdene er forholdsvis dårlige, men vassdraget blir kultivert med utsetting av laks. Dalavatnet og Anestølsvatnet har relativt store bestander av innlandsørret, av henholdsvis god og middels kvalitet. Gyteforholdene er svært gode i begge vannene. Tverrdalsvatnet har tynt med ørret, men den er av svært god kvalitet. Gyteforholdene er her dårlige. Det er også satt ut fisk i store Tverrdalsvatnet.

Ferskvannsfaunaen er meget artsrik, spesielt er diversiteten av døgnfluer stor. Produktiviteten er stor.

*Stor verneverdi ****

Kulturminneverdier

Ved fjorden og i Sogndalsdalen er det gjort funn etter jordbrukere i yngre steinalder og bronsealder. Gravhauger og funn viser gårdsbosetting i Sogndalsbygda gjennom hele jernalderen, i vikingtid inn til Fremstedalen. Et sjeldent funn er Eggjasteinen, en gravhelle med runeinnskrift. Det var kirker på Stedje, Kvåle og Eggjum og kapell på Aberge i middelalderen. Ved Stedje kirke står en bautastein med runeinnskrift fra omkring 1100. Det er funnet spor etter jernutvinning og i Fremstedalen skal det være et kleberbrudd. På flere stølsvoller er det tufter som kan være fra jernalder/middelalder. Fra Dalavatnet er det fjelloverganger mot Fjærland og Veitastrond. Ferdselen går trolig tilbake til forhistorisk tid. Midtre og øvre del av Sogndalsdalen lå øde etter Svartedauen.

På gårdene i Sogndalsdalen finnes verdifulle bygningsmiljø og enkelthus, bl.a. gamle stabbur. Her er tufter og ruiner og enkelte bevarte hus etter husmannsplassene. I området er det verdifulle jordbrukslandskap og innslag av gamle kulturmarkstyper som bjørkehager, einerbakker og slåttenger. Området har hatt flerstølsystem. Det finnes mange støler med bevarte stølshus, tufter og steingjerder. Anestølen er fortsatt i drift og har bl.a. velholdt beitelandskap. Ved Dalavatnet er det mange båtstøer og naust. I tettstedet Sogndalsfjora er det fortsatt bevart rester etter det gamle strandsittermiljøet, med trebebyggelse av ulik alder. Hovedbygningen på Sogndal prestegård er fra 1837. På Stedje står en bygdemølle som var i drift 1893-1972.

Området er rikt på verdifulle kulturminner som dekker et langt tidsrom. De kan bl.a. belyse stølsdrift med kontinuitet tilbake til forhistorisk tid. Her er varierte og verdifulle kulturlandskap med store opplevelsesverdier. Kulturminner og kulturlandskap har kunnskapsverdier i lokal og regional sammenheng, og de er nært knyttet til elver og vann.

*Meget stor verneverdi *****

Friluftsjntresser

Sogndalsdalen gir muligheter for et stort spekter av friluftslivsaktiviteter, og er det viktigste utfartsterrenget for Sogndals befolkning. Området er mye brukt til turgåing sommer og vinter, og har også stor verdi for både jakt og fiske. Det finnes en del tilrettelegging for friluftslivet, og området er både i fylkes- og kommuneplan pekt ut som friluftsområde. Øvre deler av vassdraget ligger innenfor grensene til den foreslåtte Jostedalsbreen nasjonalpark.

*Meget stor verdi *****

Landbruksjntresser

I Sogndalsdalen er det 159 gårdsbruk med vel 9.000 da jordbruksareal, mesteparten grasproduksjon med husdyrhold og i nedre deler noe bær- og fruktdyrking. Vel 3.000 da dyrkbar jord. Barskogarealet er 7.500 da, og løvskogarealet 150.000 da. Deler av vassdraget har selvgjerdefunksjon.

*Stor verdi ****

Kraftressurser

Sogndalselvi kan bygges ut med to kraftstasjoner. Tverrli kraftverk kan utnytte fallet mellom store Tverrdalsvatn og kote 470. Stigen kraftverk kan utnytte fallet mellom kote 355 og kote 125 i Sogndalselvi. Som reguleringsmagasin er tenkt store Tverrdalsvatn (17 m senkning), Tverrdalsvatn (8 m senkning) og Dalavatn (+0,5 m, -1,5 m). Samlet vil dette kunne gi 111 GWh midlere årsproduksjon relativt billig kraft.

Prosjektet er plassert i kategori III (10) i Samlet plan.

Alternativt kan avløpet fra store Tverrdalsvatn overføres til Årøyelva og utnyttes der.